

В.В. Муравський, к.е.н., ст. викл.

Тернопільський національний економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ЧЕРЕЗ НАЛАГОДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ КОМУНІКАЦІЙ З ФІСКАЛЬНОЮ СЛУЖБОЮ

Обґрунтовано необхідність ефективного налагодження комунікаційних зв'язків між суб'єктом господарювання та фіскальною службою в умовах запровадження комп'ютерно-комунікаційної техніки. Метою статті є дослідження схеми обміну інформацією, що генерована системою обліку на підприємстві та стосується нараховання (сплати) податків і зборів з використанням сучасних електронних каналів комунікацій. Методи аналізу і синтезу використані для структурування предметної області дослідження на основі ідентифікації та формалізації комунікаційних процесів у контексті обліку нарахованих та сплачених податків і зборів. У результаті проведеного дослідження подано пропозиції щодо удосконалення комунікацій з фіскальною службою через налагодження двостороннього інформаційного обміну з використанням комп'ютерно-комунікаційної техніки. Розроблено методичку автоматичного, без участі фахівців, формування облікових проведення на основі інформації, одержаної з фіскальної служби.

Впровадження результатів дослідження сприятиме максимізації контрольних можливостей податкової адміністрації та підприємств щодо своєчасності формування податкових документів контрагентами, достовірності сплати податків, законності функціонування суб'єктів господарювання в країні резидентства та господарської діяльності, термінів митного оформлення товарів за експортно-імпортними операціями, сплатою внесків у фонди соціального страхування для обліку трудового стажу працівників.

Ключові слова: облік; контроль; автоматизація обліку; фіскальна служба; облікові комунікації; комп'ютерно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. На систему обліку і контролю в умовах науково-технічного прогресу впливає розвиток комп'ютерно-комунікаційної техніки. Сучасні інформаційні технології виводять на провідне місце комунікаційний процес, що є ознакою системності обл. © В.В. Муравський, 2015 еристувачами облікової інформації. В комунікаційному середовищі підприємства існують обов'язкові комунікації, що розроблені та впроваджені у більшості випадків

державними контролюючими органами. Суб'єкт господарювання зобов'язаний інформувати фіскальну службу про економічні показники господарської діяльності з метою визначення та сплати загальнообов'язкових податків і зборів.

Зацікавленість держави в ефективних облікових комунікаціях призвела до активного впровадження комп'ютерно-комунікаційних технологій у процес інформаційної взаємодії з підприємствами, установами та організаціями. Тому актуальності набуває дослідження особливостей налагодження інформаційного обміну між підприємствами та фіскальною службою через розгляд різних податків і зборів.

Неефективність комунікаційних каналів може бути причиною неналежного ставлення зовнішнього одержувача облікової інформації до комунікацій. Відсутність комплексності в податковій політиці держави призвела до неоднозначного ставлення підприємців до електронного адміністрування податків та обов'язкових зборів. Фіскальною службою була запроваджена система обов'язкової електронної реєстрації податкових накладних без розроблення дієвих механізмів інформаційного обміну та інструкційних рекомендацій для фахівців з обліку і контролю. Більшість підприємств відмовлялися від новачок через низьку ефективність комунікацій, відсутність змін у програмному забезпеченні для формування податкових накладних, неналежний рівень роз'яснень працівниками фіскального органу. Як наслідок, законодавцю довелося відкласти на значний термін впровадження реформи електронного декларування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Недоліки у сфері обліку і оподаткування діяльності підприємств з використанням інформаційних технологій активно досліджуються в працях науковців та облікових фахівців. Зокрема, недоліки системи електронного адміністрування ПДВ виділяються М.А. Матухном [4, с. 142]. Процес налагодження комунікаційного процесу з позиції фіскальної служби щодо нарахованих та сплачених податків досліджувалися В.М. Кміть та О.М. Добрянською [1, с. 1077]. Стасенко М. розглянула детальний механізм нарахування ПДВ і його сплати з використанням сучасних інформаційних технологій через класифікацію підприємств за розміром бізнесу [8]. Яковенко О.В. та В.А. Туржанський з'ясували порядок автоматизованого контролю інформації про нарахування та сплату ПДВ у формі електронної перевірки [10, с. 237]. Проте, окрім електронного декларування ПДВ, уваги потребують інші комунікаційні канали, що значно

трансформуються в умовах застосування комп'ютерно-комунікаційної техніки.

Постановка завдання. Застосування комп'ютерно-комунікаційної техніки є обов'язковою компонентою організації інформаційного зв'язку суб'єктів господарювання з фіскальною службою. Таким чином, **метою статті** є дослідження схеми обміну інформацією, що стосується нарахування (сплати) податків і зборів та генерована системою обліку на підприємстві з використанням сучасних електронних каналів комунікацій. Розкриття мети наукового дослідження передбачає реалізацію таких завдань щодо:

- організації обліку на підприємствах малого бізнесу з обов'язковим встановленням реєстраторів розрахункових операцій;
- зміни практики обліку ПДВ за умов переходу на електронне адміністрування;
- уникнення подвійного оподаткування та недопущення ухилень від сплати податків через реєстрацію суб'єкта господарювання в регіонах нульового або мінімального оподаткування;
- удосконалення порядку врахування трудового стажу персоналу у зв'язку з відміною практики формування та зберігання трудових книжок;
- реалізації усіх можливостей дистанційного митного оформлення експортно-імпортних операцій.

Викладення основного матеріалу. Залежно від обраної системи оподаткування можуть змінюватися канали облікових комунікацій з органами фіскальної служби. Чим більше податків та зборів сплачує підприємство, тим складнішою є комунікаційна мережа. Схему інформаційного обміну у процесі організації комунікаційних зв'язків між підприємством і фіскальною службою наведено на рисунку 1.

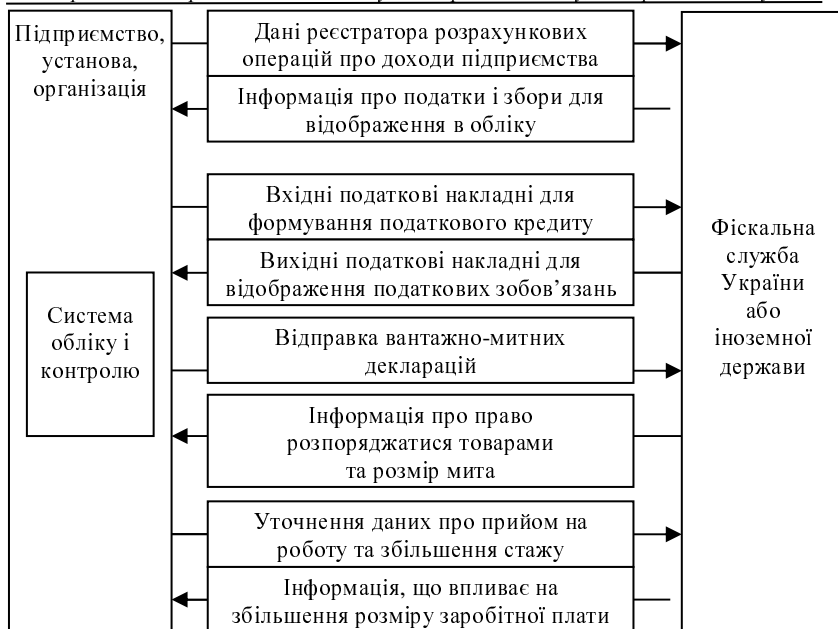

Рис. 1. Рівні інформаційної комунікації щодо нарахованих та сплачених податків і зборів

Вибір системи оподаткування впливає на обов'язковість встановлення реєстраторів розрахункових операцій у місцях реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Для передачі облікової інформації після реєстрації факту реалізації можуть використовуватися комунікаційні канали фіскальної служби або загальнодоступна мережа Інтернет. Касові термінали рекомендовано використовувати в комплексі з системою автоматизованого обліку на підприємстві. Факт реалізації продукції (робіт, послуг) автоматично формує облікові проведення щодо визначення витрат і доходів, нарахування податків та надходження грошових коштів.

Найбільшою перевагою застосування реєстраторів розрахункових операцій є оперативне надходження облікової інформації про господарські операції до фіскальної служби. Як наслідок, відбувається одночасний автоматизований облік діяльності на рівні суб'єкта господарювання та у фіскальній службі. Такий комунікаційний процес дозволяє в майбутньому визначати відхилення між інформацією з

різних джерел. Накопичену інформацію про доходи та нараховані податки доцільно надавати підприємству для ознайомлення та опрацювання. Малим суб'єктам господарювання, як правило торговельної галузі економіки, рекомендовано орієнтуватися на показники фіскальної служби при визначенні розміру кредиторської заборгованості щодо розрахунків за податками та платежами без необхідності вести власний облік. Повне та оперативне інформування податкової адміністрації про усі факти одержання доходів сприятиме детінізації економіки України і дозволить значно спростити ведення бухгалтерського обліку.

Найбільш комплексною реформою у галузі забезпечення автоматизованих комунікацій є електронне декларування з податку на додану вартість. Усі суб'єкти господарювання, які є платниками ПДВ, зобов'язані реєструвати податкові накладні в єдиному електронному реєстрі. Одержання накладної, що дає право на податковий кредит, також відбувається з реєстру шляхом звірки вхідної облікової інформації з даними виписаного продавцем податкового документа. Підприємства зобов'язані попередньо поповнювати персональний ПДВ-рахунок з банківського рахунка або шляхом відшкодування бюджетом податкового кредиту.

У підприємства значно ускладнюється комунікаційна мережа, що вимагає встановлення відповідного програмного забезпечення, яке потребує постійного доступу до мережі Інтернет. Для належного контролю та управління тимчасово вилученими з обігу грошовими коштами, які знаходяться на ПДВ-рахунках, керівництву підприємства необхідно здійснювати своєчасний комунікаційний процес з єдиним реєстром податкових накладних. Бухгалтеру рекомендовано відстежувати час та суму вхідних і вихідних податкових накладних для їх взаємної компенсації, факту виписки постачальником (покупцем) накладної, можливості відвантаження продукції з наступним її поверненням задля маніпулювання залишком суми ПДВ на кінець звітного періоду тощо.

Також підприємства вдаються до штучного завищення розміру податкового кредиту шляхом багаторазового придбання власних товарів у фіктивних фірм. Маніпуляція податковими накладними досягла значних масштабів, що стало причиною відмивання коштів з державного бюджету [6]. Систему електронного обміну інформацією щодо нарахування та сплати ПДВ доцільно використовувати для проведення дистанційних зустрічних перевірок підприємства. У фіскальних органів з'являється можливість автоматичного зіставлення

даних від різних суб'єктів господарювання в межах спільного інформаційного середовища. Доцільно моніторити появу в системі великих сум податкових кредитів від одних і тих самих організаційних структур, що є індикатором їх фіктивного функціонування. У випадку виявлення фактів порушень доцільно дозволити автоматичне блокування податкових накладних з передачею їх для подальшого фіскального розслідування.

Аналогічно має запрацювати система автоматичного відшкодування ПДВ. На сьогодні доступ до системи компенсації сум вхідного ПДВ з бюджету мають переважно великі експортери продукції, що значно обмежує переваги податкової реформи. Доцільно дозволити автоматично відшкодувати податки усім без винятку суб'єктам господарювання. Зросте довіра до системи оподаткування іноземних інвесторів та експортна орієнтація економіки країни. Проте значної уваги потребуватиме організація належного контролю за суб'єктами господарювання задля попередження та виявлення фактів неправомірного відшкодування податків і зборів.

Високий рівень автоматизації обліку на усіх суб'єктах господарювання, які перебувають на загальній системі оподаткування, дозволить здійснювати оперативний обмін електронною інформацією з фіскальною службою. Наявність та оперативність надходження усієї облікової інформації в електронній формі значно спрощує проведення податкових перевірок.

Податковим кодексом України сформоване правове поле електронних перевірок, яким передбачено, що платник податків зобов'язаний надати в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб копії документів з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням та сплатою податків і зборів (якщо такі документи створюються ним в електронній формі), не пізніше робочого дня, наступного за днем початку документальної виїзної планової, позапланової перевірки, документальної невиїзної перевірки [7]. Зрозуміло, що перевірка облікової інформації, достовірність якої підтверджена електронними цифровими підписами та електронними ключами, може проводитися дистанційно без необхідності відвідувати суб'єкт господарювання.

Важливим кроком до налагодження ефективних комунікацій з фіскальними органами є відмова від практики використання

традиційних трудових книжок. За задумом, відбудеться спрощення документообігу, зменшення витрат на утримання працівників з обліку персоналу, мінімізація площі архівних приміщень принесе загальний економічний ефект у розмірі 500 мільйонів гривень на рік [5]. Під час прийому на роботу працівнику пропонується подавати лише паспорт, ідентифікаційний код та заяву у формі резюме. Основною для обліку стажу працівника є інформація про внески у фонди соціального страхування на підприємстві. Передбачається, що при розрахунку пенсії має використовуватися електронна база даних Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Інформаційний обмін з органами соціального страхування рекомендовано здійснювати у прямому та зворотному напрямках. Крім відправки облікових даних у формі звітності в загальний реєстр соціальнострахованих осіб, підприємствам одночасно доцільно надати вільний доступ до його ресурсів. У момент працевлаштування особи керівництво підприємства матиме можливість перевірити достовірність вказаних у резюме професійних даних. Забезпечується облік і контроль трудового досвіду працівника, що пов'язаний з нарахуванням доплат за стаж, державні нагороди, грамоти чи подяки.

При нарахуванні заробітної плати доцільно автоматично звертатися до Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування з метою отримання деталізованої інформації по кожному працівнику. При одержанні інформації по кожній працевлаштованій особі рекомендовано автоматично формувати облікові проведення щодо нарахування заробітної плати з врахуванням права на певний вид доплат. Система автоматизованого обміну обліковою інформацією особливо актуальна для суб'єктів господарювання державного сектору економіки з вільною міграцією працівників; підприємств, що залучають сезонних працівників та практикують зовнішнє сумісництво тощо.

Важливим етапом у детінізації економічних процесів є організація інформаційного обміну з митницею щодо експортно-імпорتنних операцій. Передбачається можливість відправки електронних вантажно-митних декларацій до митниці ще до моменту перетину кордону вантажем. При надходженні імпортованих товарів на розмитнення вся обробка та перевірка облікової інформації відбувається завчасно, що дозволяє значно скоротити час митного оформлення [2]. Також мінімізується корупційна компонента вантажно-митних операцій через відсутність людського чинника при дистанційному контакті імпортера та представника фіскальної служби. Рекомендовано систему

електронного обміну облікової інформації використовувати для автоматизації обліку експортно-імпортних операцій.

Проте, на практиці, через недосконалість комунікації з державними органами влади система електронного декларування залишається малоефективною. По-перше, низька періодичність інформування підприємства про стан перевірки вантажу та її кількісно-вартісні параметри не дозволяють своєчасно формувати облікові проведення щодо одержання фактичного права власності (права розпоряджатися) вантажем. Аналогічна проблема з визнанням та обліковим відображенням вартості митних послуг і суми мита (акцизу) щодо імпортованих товарів. Рекомендовано інформувати підприємство про кожний етап митного оформлення вантажу. Така інформація обов'язково має містити номер в єдиному реєстрі вантажно-митних декларацій, контактні дані посадової особи, відповідальної за митне оформлення вантажу, та перелік контрольних процедур, призначених митницею для перевірки. Як наслідок, у декларанта зменшується потреба в особистому відвідуванні митниці та подачі значної кількості додаткових паперових документів.

По-друге, до сьогодні закрита інформація для декларантів про залишок коштів на рахунку в митниці, що може у випадку відсутності достатньої суми стати причиною відмови у митному оформленні. Підприємство не має можливості достовірно відображати на рахунках обліку залишки грошових коштів на рахунках, що відкриті для розрахунків з митною фіскальною службою. Доцільно налагодити комунікаційний обмін інформацією про грошові трансакції, що дозволить підприємству своєчасно формувати митні платежі оперативно та в повному обсязі з використанням електронних грошей. Забезпечується своєчасність і достовірність обліку грошових трансакцій, стану боргу перед митницею та залишку коштів на рахунках, призначених для розрахунку з фіскальними органами. В декларанта з'являється можливість оперативного контролю за розрахунковими операціями задля прищвидшення митного оформлення та уникнення штрафних санкцій, накладених фіскальною службою.

Вирішення комунікаційних проблем при взаємодії з митницею дозволить організувати автоматизований облік експортно-імпортних операцій. Відбувається двосторонній інформаційний обмін. Першочергово підприємство подає електронну вантажно-митну декларацію в територіальне відділення митниці. Після фактичного надходження товарів у зону митного оформлення на підприємство

надсилається відповідно інформація, що ініціює формування автоматизованих облікових проведення. Надалі факт сплати електронними грошима вартості мита та митних послуг ініціює відповідний обліковий запис. Надалі митниці надсилається інформація про погашення кредиторської заборгованості, що дозволяє вважати експортно-імпортну операцію завершеною. Митницею надаються дані про перелік контрольних процедур та осіб, відповідальних за митну перевірку вантажу. Реалізується так званий «пост-аудит» – перевірка після митного оформлення, що значно пришвидшує перетин вантажем зони митного контролю [3]. Послідовність може бути зміненою, але, в кінцевому результаті, усі комунікації реалізуються виключно в електронній формі.

Проблемним у детінізації економіки є оперування інформацією про фактичних власників підприємств, що зареєстровані в офшорних зонах. У суб'єктів господарювання та податкових служб є два джерела інформації: відкриті бази даних та банківські реєстри власників розрахункових рахунків. Відкрита інформація про засновників (власників) підприємств є у небагатьох країнах, що значно ускладнюють боротьбу з уникненням від сплати податків. Інформація, якою володіють банківські установи, є більш надійною. Банки при відкритті рахунків вимагають дані про фактичних бенефіціарів, гарантуючи дотримання банківської таємниці. Розкриття даних потребує ініціації складної процедури судового розгляду або звернення працівника фіскальної служби [9].

Процес генерування та відправки облікової інформації для міждержавних податкових комунікацій рекомендовано здійснювати на рівні суб'єкта господарювання. Облікову інформацію про одержані доходи та нараховані податки доцільно автоматично надсилати фіскальним органам іноземних держав. Першочергово облікові дані необхідно відправляти в країну реєстрації підприємства та резидентства її засновника (власника). Інформування налаштовується з належною періодичністю для своєчасної реакції фіскальних органів. Для уникнення маніпулювання обліковими даними з метою приховування фактичних доходів підприємства інформаційний обмін доречно організувати в автоматичному режимі. Система автоматизованого збору та комунікації реалізується на усіх підприємствах для забезпечення максимального державного контролю за нарахуванням і сплатою податків.

Автоматичний обмін обліковою інформацією про доходи і податки дозволить уникнути виведення коштів у регіони з невисоким або

нульовим оподаткуванням. Разом з мінімізацією впливу офшорної юрисдикції забезпечується уникнення подвійного оподаткування господарської діяльності. Забезпечується міждержавна комунікація суб'єктів господарювання через національні фіскальні органи.

Інформаційна взаємодія потребує прийняття належної міжнародної правової бази. В розпорядженні України для організації автоматичного обміну обліковою інформацією є «Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податковій сфері», прийнята у 1988 році Європейським Союзом й Організацією економічного співробітництва та розвитку в Страсбурзі. Україна, що приєдналася до угоди у 2004 році, може використати її для підписання міждержавних договорів між відповідними органами щодо фіскальної взаємодії. Також, ще з радянських часів та починаючи з 1991 року, підписано багато договорів про уникнення подвійного оподаткування, якими регламентовано обмін даними про сплачені податки. Проте угоди з Сінгапуром, ОАЕ, Латвією, Люксембургом, Ліхтенштейном, Белізом не можуть бути правовою базою формування автоматичного обміну обліковою інформацією, оскільки в цих країнах передбачені відмови у наданні інформації, якщо вона містить комерційну таємницю [9].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні комунікаційні зв'язки суб'єктів господарювання з фіскальною службою потребують удосконалення через налагодження двостороннього інформаційного обміну з використанням комп'ютерно-комунікаційної техніки. Надходження інформації з фіскальної служби щодо остаточного розміру необхідних до сплати податків і зборів є підставою для автоматичного, без участі фахівців, формування облікових проведення.

Максимізуються контрольні можливості податкової адміністрації та підприємств щодо своєчасності формування податкових документів контрагентами, достовірності сплати податків, законності функціонування суб'єктів господарювання в країні резидентства та господарської діяльності, термінів митного оформлення товарів за експортно-імпортними операціями, сплатою внесків у фонди соціального страхування для обліку трудового стажу працівниками тощо.

Застосування комп'ютерно-комунікаційної техніки в обліку податків та платежів забезпечує зменшення рівня економіки, що перебуває у тіні, оптимізацію витрат часу на митне оформлення вантажів, зручність у сплаті податків і зборів усіма можливими способами, уникнення корумпованості у податковій сфері,

дистанціювання у процесі комунікації платників податків, податкових агентів та уповноважених фіскальною службою посадових осіб. Забезпечується інформаційна інтеграція баз даних усіх підприємств, органів фіскальної служби, Пенсійного фонду, фондів соціального страхування та статистичної служби.

Список використаної літератури:

1. *Кміть В.М.* Заборгованість із відшкодування податку на додану вартість у структурі державного боргу України / *В.М. Кміть, О.М. Добрянська* // Глобальні та національні проблеми економіки : зб. наук. пр. Миколаївського нац. ун-ту ім. В.О. Сухомлинського. – 2014. – № 2. – С. 1077–1081.
2. *Лікарчук К.* Електронна митниця в Україні – реальність! / *К.Лікарчук* // Українська Правда. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/07/17/7074798>.
3. *Лікарчук К.* Інструмент, здатний перетворити митницю / *К.Лікарчук* // Українська Правда. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/08/18/7078211>.
4. *Матухно М.О.* Система адміністрування ПДВ в Україні: стан і перспективи розвитку / *М.О. Матухно* // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2014. – № 3 (23). – С. 142–146.
5. Налоговый рай: как реформировать НДС с ЕСВ и побороть «тень» // День України. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrday.net/mnenia/20861-nalogovyy-ray-kak-reformirovat-nds-s-esv-i-poborotten.html>.
6. Основна проблема електронного адміністрування ПДВ – це вимивання коштів // Фінанси України. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/356873/osnovna-problema-elektronного-administruvannya-pdv-tse-vumyvannya-koshtiv-pidpruyemtsi>.
7. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5223-47>.
8. *Стасенко М.* Як ПДВ-рахунки змінять життя малого і середнього бізнесу / *М.Стасенко* // Фінанси України. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- <http://news.finance.ua/ua/news/-/336445/yak-pdv-rahunky-zminyaty-zhyttya-malogo-i-serednogo-biznesu>.
9. Фискальная дружба: как наладить обмен налоговыми данными с остальным миром // Форбс Україна. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/opinions/1399639-fiskalnaya-druzhba-kak-naladit-obmen-nalegovymi-dannymi-s-ostalnym-mirom>.
 10. Яковенко О.В. Правові засади здійснення електронних перевірок органами доходів і зборів / О.В. Яковенко, В.А. Туржанський // Наук. вісн. Ужгородського ун-ту / Серія : Економіка. – 2013. – Вип. 4 (41). – С. 237–240.

МУРАВСЬКИЙ Володимир Васильович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку у виробничій сфері Тернопільського національного економічного університету.

Наукові інтереси:

- удосконалення системи обліку податків і зборів;
- налагодження ефективних комунікацій з фіскальною службою.

Тел.: (050) 377–22–12.

E-mail vavanm@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2015.